

Naše socialistické spoločenské zriadenie, ktoré sa mohlo konštituovať vďaka vplyvu výdobytkov Veľkej októbrovej socialistickej revolúcie, oslobodeniu našej vlasti Sovietskou armádou a neúnavným bojom Komunistickej strany Československa, sa stalo nositeľom dávnych historických tradícií a dedičom kultúrnych hodnôt. Neprekvapuje preto, že pri vytváraní stále vyšších ekonomických hodnôt ako základu budovania vyspelej socialistickej spoločnosti venujeme u nás trvalú, mimoriadnu pozornosť aj vytváraniu nových, vyšších hodnôt socialistickej kultúry. Významné miesto sa dostáva aj objasňovaniu počiatkov dejín ľudskej spoločnosti a našej štátnosti. Prvoradú úlohu v tomto procese zohráva a musí zohrávať archeologický výskum, ktorým sa majú v celej šírke objasniť zákonitosti vývoja spoločnosti a na základe jeho výsledkov zdôrazniť progresívne stránky výroby a pokrokové výdobytky ľudu.

Za posledné desaťročie sa dosiahli v celoštátnom rozsahu pomerne dobré výsledky nielen v terénnom archeologickom výskume, ale aj pri teoretickom hodnotení výsledkov a ich odovzdávaní praxi. Nemalé úspechy práve v tomto smere zaznamenala v posledných rokoch archeológia pri objasňovaní problematiky osídlenia našej vlasti v období 10.—15. storočia. Výrazne vzrástol počet inštitúcií i pracovníkov, ktorí sa venujú vedeckému bádaniu tohto obdobia. Domnievam sa, že je to zákonité zvlášť preto, lebo pred niekoľkými desaťročiami sa za nepoznané obdobie považoval „temný pravek“, no v súčasnosti si žiadajú bližšie osvetlenie práve tzv. mladšie historické obdobia. Je to spôsobené predovšetkým skutočnosťou, že zriedkavo sa vyskytujúce písomné pramene sú „vyčerpané“, a naopak, práve archeologický výskum priniesol a sústavne prináša nové poznatky o ekonomike ako celku a v podstatnej miere dokresľuje aj politické dejiny. Dokladom toho sú menšie i rozsiahlejšie výskumy nielen veľkomoravských lokalít, ale aj stredovekých agrárnych sídlisk dedinského i zemepánskeho typu, stredovekých miest, hrádkov, hradov a sakrálnej architektúry. Na tomto mieste nie je potrebné vymenúvať ani viac-menej významné lokality, ani zhrňovať výsledky, pretože od roku 1974 sú súhrnnejšie publikované v materiáloch z konferencií o historickej archeológii (*Zaniklé stredoveké vesnice v ČSSR ve světle archeologických výzkumů. Sborník příspěvků přednesených na celostátní konferenci středověkých archeologů v Uherském Hradišti r. 1971. Brno 1973; Archeologické rozhledy, 27, 1955, s. 243—345, 429—446; Archaeologia historica. 1. 2. Brno 1974, 1976; Středověká archeologie a studium počátků měst. Sborník příspěvků přednesených na celostátní konferenci středověkých archeologů v Hradci Králové r. 1975. Praha 1977*). Tieto nielen dokumentujú výsledky, ale aj poukazujú na problémy, s ktorými sa pri zložitom výskume stretávame a ktoré treba riešiť. Je chvályhodná pravidelnosť v konaní

konferencií i to, že problematika, ktorá má byť predmetom rokovania, sa stanovuje tematicky. Ak podrobne preštudujeme jednotlivé elaboráty, zistíme, kde sú medzery vo výskume i v súhrnnom spracovaní. Z porovnania jednotlivých regiónov alebo období či druhov objektov vyplýva, že sa v celej šírke nevychádza z potrieb disciplíny, ba navyše neplní sa ani spoločenská objednávka. Príčina spočíva v tom, že napriek veľkému úsiliu sa neriešia otázky vývoja vo včasnom stredoveku komplexne. Sú to prirodzené objektívne danosti, treba však konštatovať aj to, že ak mnohé výskumy vychádzajú z dôkladného prieskumu mikrorajónov či potrieb riešenia najzávažnejších historických alebo spoločenských problémov, niektoré, keď sa posudzujú z hľadiska celospoločenského záujmu o rozvoj vedy, sa nateraz javia zbytočnými. Treba preto veľmi dôkladne prehodnotiť plán terénneho výskumu i teoretického bádania.

Azda pri výskume žiadneho iného obdobia nevystupuje do popredia tak naliehavo ako práve pri výskume včasného stredoveku požiadavka komplexnosti bádania, požiadavka širokej interdisciplinárnej spolupráce. V tomto smere sú veľké nedostatky, medzery i rezervy. Je preto veľmi nutné prehodnotiť doterajší systém bádania obdobia stredoveku, prijať konkrétne a účinné opatrenia týkajúce sa obsahovej, ale i organizačnej náplne ďalšieho výskumu. Ide predovšetkým o to, aby sa výskum zamerlal na najhlavnejšie problémy historického vývoja, aby sa plnili najmä úlohy, ktoré pred túto disciplínu stavia spoločenská objednávka. Ak hovoríme o potrebe komplexnosti a interdisciplinárnej spolupráce, zdôrazňujeme aj bezpodmienečnú čo najdôslednejšiu koordináciu výskumu včasného stredoveku. Nemá však ísť iba o koordináciu administratívnu, ale predovšetkým o medzidisciplinárnu a medziinštitucionálnu.

Ďalší úspešný rozvoj bádania stredoveku si vyžaduje hlbšie a dôslednejšie riešiť základné metodologické otázky, interpretovať z pozície historického materializmu nielen jednotlivé obdobia celku, ale aj objekty či konglomerácie, a neuchyľovať sa iba k opisu a chronologickému začleňovaniu. V tomto smere bádatelia zaoberajúci sa štúdiom stredoveku sú veľa dlžní; už na základe doterajších výsledkov a súčasného stavu poznania treba podať súhrnný obraz doby, a nie iba kapitoly k problematike.

Jedným z vážnych problémov je aj riešenie základnej terminologickej otázky, avšak nielen z rýdzo terminologického, ale i z obsahového a metodologického hľadiska. Ide totiž o názov disciplíny, ktorá sa zaoberá skúmaním stredovekých lokalít a objektov. Doteraz sa v literatúre vyskytuje viacero termínov (historická archeológia, historicko-archeologický výskum, stredoveká archeológia a pod.), ktoré nielenže nevystihujú podstatu, ale sú nesprávne obsahom pojmu i z dialektickej stránky. Je to vážny teoretický problém, s ktorým sa bádatelia v súvislosti s riešením ďalších základných filozofických kategórií disciplíny musia v čo najkratšom čase vysporiadať.

Pred československou archeológiou, ktorá má za sebou tridsať úspešných rokov od februárového víťazstva pracujúceho ľudu r. 1948, stoja náročné a veľmi zodpovedné ciele. Archeológovia zaoberajúci sa výskumom veľmi zložitého obdobia stredoveku — obdobia na jednej strane rozvíjajúcich sa ekonomicko-sociálnych daností, na druhej strane zostrujúceho sa vykorisťovania a biedy ľudu — majú mimoriadne vážne povinnosti správne tieto stránky objasňovať.

Bohuslav Chropovský